

נחלת ה' גליון 25 - פסח תשע"ו

וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִמִּצְרַיִם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ
לְאֶרֶץ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם

מענינא דיומא

פסח

יציאת מצרים שורש כל התורה

הרמח"ל במאמר החכמה כאשר הוא מבאר את עניני ליל הסדר כתב: "הנה ביציאת מצרים נבררו ישראל ונבדלו מכל העמים להיות מתעלים במדרגתם ממדרגת האנושיות החמרית ולהיות ראויים להתעטר בעטרת הקדושה. והנה בלילה זה (- ליל הסדר) כל זה מתחדש, ומתעורר מה שנעשה בראשונה, וזה עצמו סיוע אל הגאולה האחרונה שתיעשה."

דהיינו, שבלי ליל הסדר, אותה השפעה שהיתה אז, מתעוררת שוב, והיא ממשיכה את התיקון שלנו להיות ראויים להתעטר בעטרת הקדושה, עד שנהיה ראויים לגאולה השלימה, וכמו שאומר הרמח"ל בהמשך: "וכן עושים אנו בכל שנה ושנה מתעוררים בכח הראשון שהאיר ובתיקון שנתקן אז, ומתחזקים להמשיך הדבר לפנינו עד שיגמר." [ויעו"ש ברמח"ל שמבאר כיצד כל עניני הסדר, כגון ד' כוסות מצה ומרור וכו', מביאים את התיקון הזה].

כע"ז כתב הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד ט) בביאור הטעם שנצטוונו להזכיר כל יום את יציאת מצרים: "והנה זה (- יציאת מצרים) תיקון שנתקן לעולמים, וכל הטובות שהגיעו ושמגיעים לנו כולם תלויים בו, ועל כן נצטוונו לזכור אותו תמיד ולהזכירו בפנינו, שע"ז מתחזק התיקון ההוא עלינו ומתאמץ האור בנו, ומתמיד בנו התועלת הנמשך מן התיקון ההוא."

[וכך כתב הרמח"ל בתיקונים חדשים (תיקונא ד): "ופיקודא איהו לאדכרא גאולת מצרים תדיר, בגין לאמשכא חילא דא תדיר. דמיומא דאיתער תו לא אתפסק. ואפילו לזמנא דאתי - שירותא דתיקונא שרי מגו ההוא מצרים"].

וביאור הדברים עפ"י הרמח"ל בדרך עץ חיים: "כי כל מילותיה ואותיותיה (של התורה) כמו גחלת הן.. וכשמשתדל להבין, וקורא וחוזר וקורא, ומתחזק להתבונן, הנה כל כך מתלהטים האורות ההם, ויוצאים כמו שלהבת מן הגחלת בנשמה".

ועל דרך זו הוא ג"כ בזכרון יציאת מצרים, כאשר ה"כ הראשון" שהאיר ביציאת מצרים (כלשון הרמח"ל הנ"ל) הוא כמו גחלת, ובכל פעם שמזכירים את יציאת מצרים, הרי זה כמו שנופחים בפה על הגחלת, עד שתתפתח לשלהבת המושלמת, וכלשון הרמח"ל "עד שיגמר".

שלימות הטובות שטמונים ביציאת מצרים - הוא כיבוש ארץ ישראל

והנה נתבאר בדברי הרמח"ל הנ"ל בדרך ה' ש"כל הטובות שהגיעו ושמגיעים לנו כולם תלויים ביציאת מצרים". [וכן נתבאר בארוכה במדור "נבואות ה'", מדברי הזוה"ק והמגיד מדובנא והגר"י סרנא זצ"ל, שכל הטובות מתן תורה וכיבוש ארץ ישראל, וכן כל הד' גאולות, הכל כלול וכמוס בתוך גאולת מצרים].

ולכן בליל הסדר אנו מסיימים את מצוות סיפור יציאת מצרים ב"כמה מעלות טובות למקום עלינו", ששם מוזכרות הטובות שהגיעו מכה יציאת מצרים. ושם מוזכר כלל הטובות, שכולם המשך של יציאת מצרים, עד השלימות שלהם.

וכך מבאר המהר"ל מפראג (גבורות ה' פרק נט): "כמה מעלות טובות. אחר שספר במכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים עד שהוציאם ממצרים חזר להזכיר כל הטובות והחסדים שעשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל."

וקראם מעלות טובות כי כל אחת ואחת מעלה נוספת, כמו המעלות שכל אחת ואחת יש לה עליו יותר מן הראשונה, כך היו אלו המעלות כל אחת ואחת תוספת מעלה ומדרגה עד שהגיעו אל תכלית המדרגה האחרונה, היא ובה לנו בית הבחירה לכפר על כל עונותינו."

וממשיך המהר"ל ומבאר (בסוף הפרק) "והראשונה מן החמשה (-האחרונות) נתינת שבת מצוה אלוהית, והיא הברית בין הקב"ה ובין ישראל בה יתדבקו בהקב"ה, ואח"כ שקרבם לפני ה' סיני וזה בעצמו גרם להם דיבוק בו יתברך, וע"ז פסק זוהמת נחש שבא על חוה כדאיתא בגמרא (ע"ז כב, ב). ויותר מזה שנתן התורה, הוא דיבוק יותר. ויותר מזה שהכניסם לארץ ישראל, כי הארץ הזאת לחלקו של השי"ת, וכמו שאמרו "כל הדר בחו"ל כאילו אין לו אלוה" (כתובות ק"ב) וזהו הדיבוק יותר. ויותר שבנה להם בית הבחירה, והשי"ת שוכן אתם לגמרי, והבן הדברים האלו".

ואותנו הוציא משם - למען הביא אותנו אל הארץ

לפי הדברים האלו יבוארו כמין חומר דברי הכתוב (דברים ו, כג) "ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו". כלומר, שהתכלית של יציאת מצרים הוא בכדי לזכות לארץ ישראל. וכמו שמבאר המלבי"ם שם "וגם נתברר שמה שהוציא אותנו משם היה תכליתו למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ".

דבר העורך

כאשר הקב"ה אמר למשה רבינו שהוא עומד לגאול את עם ישראל הוא אמר לו את מה שהוא עומד לעשות: "והוצאתי... והצאתי אתכם מעבודתם וגאלתי אתכם... ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים וידעתם כי אני ה' אלוקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב וכו'".

צריך להבין מדוע דווקא בין השלב של "ולקחתי אתכם לי לעם" (דהיינו קבלת התורה בהר סיני) לשלב של "והבאתי אתכם אל הארץ" אומרת התורה "וידעתם כי אני ה' אלוקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים".

מבאר הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל (ארץ ישראל נחלת עם ישראל עמ' 25 הערה 40) "סידר ענין הידיעה כי ה' הוא המוציא אותם ממצרים אצל "והבאתי אתכם אל הארץ", ללמד, שתנאי קודם למעשה ביאתם אל הארץ, היא הידיעה כי לא בכוחם ובעוצם ידם יצאו ממצרים, ואלמלא לא הוציאם הקב"ה משם, גם בניהם ובני בניהם היו נשארים עבדים למו לבני חם, והתבוננות זו תהיה להם מלמד להעיל - שיאמינו בה' ויבטחו בישועתו, כי גם בכניסתם לארץ, ה' ילחם להם עם העמים היושבים שם ולא יראו ולא יערצו מפניהם. וכן אמור בקרא כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם? לא תירא מהם זכור תזכור את אשר עשה ה' לפרעה ולכל מצרים... כן יעשה ה' לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם (דברים ז). והמרגלים שלא העלו השקפה זו על הדעת, המיטו עליהם רעה ועל כל הדור ההוא שנמשך אחריהם".

ואכן אנו רואים בתורה, שעיקר כעסו של הקב"ה על המרגלים היה על כך שהיה עליהם ללמוד מיציאת מצרים, כפי שאומר הקב"ה בפרשת שלח (במדבר יד, יא) "עד אנה ינאצני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי בכל האתות אשר עשיתי בקרבן", ויותר בהרחבה בפרשת דברים ה' אלוקיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם. ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלוקיך כאשר ישא איש את בנו... ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלוקיכם. ההלך לפניכם בדרך לתור לכם מקום...".

*

שני ענינים נכללים בלימוד מיציאת מצרים: א. הידיעה שכוונו של ה' וגבורתו מלא עולם, ואין שום כח שיכול לעמוד נגדו. ב. שהקב"ה אוהב את עמו ישראל אהבה ללא תנאי, והוא משתמש ביכולתו הבלעדית למען עם ישראל, וכלשון הפסוק הנ"ל "וידעתם כי אני ה' אלוקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים", כלומר עליכם ללמוד מיציאת מצרים, שאני ה', כלומר שמי הוא הוי"ה - המורה על טובי, [וכמש"כ (תהלים נד, ח) אודה שמך הוי"ה כי טוב. ובמצודת דוד: כי שמך הוא טוב]. ואני ה' אלוקיכם, כלומר, מידת טובי מופנית בפרטות כלפי עם ישראל.

ומבאר בפסוקי התורה שהדבר העיקרי אותו היא רוצה שנלמד מיציאת מצרים, הוא החלק השני של אהבת ה' לישראל, כפי שאנו רואים שבכל מקום כאשר התורה מדברת לעם ישראל על יציאת מצרים היא מדברת על אהבת ה' לעמו ועל כך שמובטח שלא יעזבו, כמו בפרשת ואתחנן "כי קל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבתיך אשר נשבע להם". ומביאה התורה הוכחה על כך שה' לא יעזבנו לעולם: "כי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך... הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמחש... או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים...".

וכן בסוף פרשת ואתחנן "כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בך בהר

ה' אלהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה". והראיה לכך, אומרת התורה: "לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם... כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים".

וכך אפשר לראות שבדרך כלל כאשר התורה מדברת לעם ישראל על ענין יציאת מצרים היא מביאה את זה על ענין אהבת ה' לעמו, וכך בתהלים (עח; קה; קו) מרחיב על חסדי ה' לעמו ביציאת מצרים, ועל כך שצריך להודות לה' על זה, ושמוזה צריך להגיע להתבונן כיצד ה' דואג לעמו ולא עוזבם. ורק כאשר מדובר על פרעה ומצרים, התורה מדברת על יציאת מצרים בתור לימוד על כחו וגבורתו ויכולתו של ה' וכמ"ש "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" (שמות ה, יח); "למען תדע כי לה' הארץ" (שם ט ט); בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ (שם ט יד). משום שלעם ישראל לא מספיק לדעת את כחו וגבורתו של הקב"ה, אלא הם צריכים להגיע להשגה יותר גבוהה, לדעת מה ה' פועל עם יכולתו הבלתי מוגבלת - להיטיב לישראל, כמ"ש הרמח"ל בביאורים לספר "אוצרות חיים" ("ספרי רמח"ל" ח"ב עמוד רצז) על מה שכתב רבי חיים ויטל שם וז"ל: "וכשעלה ברצונו הפשוט להאציל הנאצלים, לסיבה נודעת, והיא להקרא רחום והגון ויכניס...". וביאר בזה הרמח"ל: "זאת אינה הסיבה הראשונה, אלא השנייה, והראשונה התכליתית היא ענין ההטבה".

*

ואכן אנו רואים שעיקר מלחמתו של היצר בענין זה של הבטחון באהבת ה' לעמו, ובמשך כל הדורות עיקר הנסיון של עם ישראל היה בענין זה של "היש ה' בקרבנו אם אין", דהיינו האם ה' הוא מידת טובו, נמצא בקרב עם ישראל, שהקב"ה אוהב נאמן לישראל. וכפי שמתאר דוד המלך ע"ה באריכות בפרק ק"ו בתהלים את כל העלויות והמורדות בענין זה כיצד "אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך לא זכרו את רב הסדיק וימרו על ים בים סוף" וכן בכל הפרק. וכן בפרק עה בתהלים מבואר שעיקר הנסיונות של עם ישראל במדבר היו מחמת ששכחו את רוב חסדי ה' עם ישראל ולכן לא בטחו בישועתו, יעו"ש בהרחבה ובאריכות.

וכך בכל הדורות זה היה עיקר הנסיון של עם ישראל. משום שהדבר שאותו היצר הכי מנסה להשכיח, הוא ענין נאמנותו של הקב"ה אליו. ומחמת זה מגיעים לאדם כל הפחדים והחששות שהוא לא יצליח לעמוד בכל מה שציוה אותו הקב"ה, ושואם הוא יעשה בדיוק כפי שהוא נצטווה יביא הדבר למשכולות וקשיים וכדו'. ושורש החששות האלו הם חסרון באמונה שה' ציווה אותו את כל המצוות כדי להיטיב לו מתוך אהבתו, ולא כדי להערים עליו ולהרע לו ה'.

וכך בחטא המרגלים אומר משה רבינו (דברים א, כו - כז): "ולא אביתם לעלת ותמרו את פי ה' אלהיכם. ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו", דהיינו שמחמת שלא האמינו באהבת ה' לעמו, הם חששו שהם לא יצליחו לעמוד במשימתם לכבוש את הארץ ולעמוד כנגד כל העמים החזקים היושבים שם, וכנגד זה אומר משה רבינו "לא תערצון ולא תיראון מהם. ה' אלקיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם... ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלהיכם. ההלך לפניכם בדרך לתור לכם מקום לחנתכם באש לילה וכו'". ועל כך כועס הקב"ה על עם ישראל (במדבר יד, יא) "עד אנה ינאצני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבם". וכך בתהלים בפרק ק"ו בו מדובר על כך שעם ישראל לא בטח בישועת ה' ולא התבוננו באהבת ה' הניכרת מכל הניסים נאמר על חטא המרגלים "וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו" - וכפי שמבאר הנצי"ב (העמק דבר במדבר יד, יא) "לא האמינו לדברו, היינו מה שאמר שהוא אוהב אותם ורוצה בטובתם".

ולכן הזהירה התורה פעמים רבות כ"כ לזכור את יציאת מצרים, ואנו מצויים להזכיר שוב ושוב את יציאת מצרים בקריאת שמע, בקידוש, בהנחת תפילין בשבתות ובימים טובים וכו', משום שביציאת מצרים נוכחנו לראות את הנאמנות המוחלטת, את האהבה העצומה ואת הבחירה ללא סייג שבחר בנו הקב"ה, וע"י שנזכיר זאת לעצמנו ולבנינו שוב ושוב, תגדל אמונתנו בהקב"ה ונדע כי אין לנו לחשוש משום דבר, משום שה' אלוקינו הוא ההולך לפנינו, והוא זה שמוביל אותנו בכל המצבים, ככל אשר עשה במצרים לעינינו.

*

אף בימינו אנו יכולים לראות את הדברים האלו; מציאותנו בא"י אינה במקרה, יד מכוונת, יד ה' היא שהביאה את כל אלפי בני ישראל אל ארץ ישראל. כנגד כל הסיכויים, ובצורה שאף אחד לא העלה על דעתו, עם ישראל נמצא בא"י, מתעלה ופורח בה, וכנגד כל התחזיות, ולמרות הסכנות הקיומיות המאיימות עליו באופן טבעי לולא השגחה ה', הוא ממשיך הלאה והלאה לפרוח בארץ הקודש.

ומזה עלינו להתבונן שלא "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" אלא "ה' אלוקיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל" - למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך כיום הזה", וכך אנו בטוחים שהקב"ה ג"כ לא יעזבנו, וכפי שאמר הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל (הובא בספר דרך עץ החיים - ח"ב עמ' 460): "בימי המצור על ירושלים - יום לפני שנפצע, החלה הפגזה כבדה, אותה עשה ישבו בביתו מספר אנשים, אמר להם אז רבנו (הגרא"ז): "הקב"ה לא קבצנו כאן כדי להשמידנו".

ומכאן זה נגיע לדי חזוק בכל קיום התורה והמצוות תוך אמונה ברורה כי הקב"ה שציוונו על התורה, לא ציונו על כך אלא לטובתנו, כפי שאומרים בתשובה לבן החכם, לאחר שמספרים לו על כך שהוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובורע נטויה "יצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלקינו לטוב לנו כל הימים לחיתנו כחיים הזה" והוא שציונו על קיום התורה יתן לנו את הכוחות והאפשרויות לקיימה, וע"י נזכה במהרה ל"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

בברכת התורה, העורך

ובפשוטו ענין זה שתכלית יציאת מצרים היא שבביל הכניסה לארץ, הוא דבר מעשי, שבבביל לבא אל הארץ, צריך קודם לצאת ממצרים.

אבל לפי הנ"ל יש כאן דבר יותר עמוק, שהתכלית שבשבילה ה' הוציא אותנו ממצרים היתה כדי לתת לנו ע"י את הדבר שבו טמון הכח של ביאת וכיבוש א"י, דהיינו, שבתוך המעשה של יציאת מצרים - הקב"ה הטמין את הכח של כל הטובות - שהשלימות שבהם הוא כיבוש ארץ ישראל ובית המקדש שבה.

ולכן יציאת מצרים טפלה לקיבוץ גלויות, כמו שאמרו בגמ' (ברכות יב, ב): "הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים. כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם - שתהא שעבוד מלכויות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו".

לא נאמר "שתהא שעבוד מלכויות עיקר, ויציאת מצרים טפל". אלא "ויציאת מצרים טפל לו". דהיינו שישנו יחס מיוחד בין יציאת מצרים לקיבוץ גלויות, שיצ"מ נטפל לו - לקיבוץ גלויות, משום שקיבוץ גלויות לא"י, הוא ההרחבה וההשלמה של יציאת מצרים - יציאת מצרים היא הגחלת, וקיבוץ גלויות היא השלהבת היוצאת ממנה, והגחלת טפלה לשלהבת.

כל המצוות זכר ליציאת מצרים - ולמען כיבוש ארץ ישראל

לפי הדברים האלו יתבאר מה שמצאנו בפסוקים רבים שתכלית המצוות הם שבביל א"י כמו שאנו מוצאים בכמה וכמה פסוקים, כגון "ועתה ישראל שמע אל החקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיון ובאתם וירשתם את הארץ אשר ה' אלוקי אבותיכם נתן לכם". (דברים ד, א); "כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם. (דברים ח, א). וכן עוד פסוקים רבים.

וכך אמרו בזוה"ק (וישלח קעז, ב): "ובגין כך יהב לך אורייתא דקשט. למזכי בה ולמנדע ארחוי דקודשא בריך הוא - בגין דירתון ארעא קדישא. דכל מאן דזכי בהאי ארעא קדישא אית ליה חולקא לעלמא דאתי". (וע"ע בגליון 22 דבריו של ר' ירוחם ממיר בענין זה).

ומאיך אנו מוצאים שכל המצוות הן זכר ליציאת מצרים כמו שנאמר בתשובה לשאלת הבן החכם בפרשת ואתחנן (דברים ו, כ) "מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם", ופשוטו של מקרא מדבר על כל המצוות, ועל זה עונים לו "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלוקינו משם וכו'".

וכמ"ש רבינו בחיי שם: "ותשובה זו לשאלה זו תורה כי זכרון יציאת מצרים שורש התורה ועיקר גדול ויסוד לכל המצוות כלן". [והדברים מבוארים שם ג"כ ברמב"ן יעו"ש בהרחבה].

וכ"כ בחכמה ומוסר (להסבא מקלם זצ"ל - ח"ב עמ' קז) "כל המצוות הן זכר ליציאת מצרים". וכן בדעת חכמה ומוסר (להג"ר ירוחם ליבוביץ זצ"ל - ח"ב עמ' ריג): "ואין לך מצוה קלה שלא תהיה מקורה מיצ"מ, אף מצות נטילת ידים יסודה הוא ביצ"מ".

ולפי הדברים שנתבאר שני הדברים משלימים זה את זה. שהרי מה שהמצוות הן זכר ליצ"מ, פירושו, שהם פועלות את אותה פעולה הנפעלת בזכירת יציאת מצרים, דהיינו ללבות את הכח של יציאת מצרים שהוא כגחלת, עד שיתפתח לשלהבת, ויצא "מן הכח אל הפועל" - שיזכו לכיבוש ארץ ישראל. ולכן ע"י שהמצוות הן זכר ליציאת מצרים, הן מביאות ל"למען תחיון ובאתם וירשתם את הארץ".

חכמת סופרים

"כל גיא ינשא, ואיהו גימטריאות פרפראות לחכמה" (תיקוני זוהר תקון ע). ורוצה לומר דנאמר ביה "חכמת סופרים תסרח" - שסופרים מספר הגימטריאות, וזה "כל גיא" שהיה שפל מאד - "ינשא". (ביאור הגר"א שם דף קלט, ב).

וזה רמוז במיוחד בפרשת הבכורים, משום שבשעת הבאת הבכורים מודים על "יציאת מצרים" כהקדמה להודאה על "נתינת הארץ", וכמו שאומר מביא הבכורים (שם כו, ח) "ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובורע נטויה ובמרא גדל ובאות ובמופתים. ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש".

[אנכי ה' אלקיך] אשר הוצאתיך מארץ מצרים... (שמות כ, ב) (1744).
ביגמטריא - [ובאת אל הכהן... הגדת היום לה' אלקיך כי באתי אל] הארץ אשר נשבע ה' לאבותיך [לתת לנו]. (דברים כו, ג).
לרמז שבתוך יציאת מצרים כלול וגנוז כח נתינת הארץ. וזהו שאומר [כי באתי אל] "הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו", מכח "האשר הוצאתיך מארץ מצרים".

נבואות ה' לאחרית הימים

כימי צאתך מארץ מצרים - אראנו נפלאות

וכ"כ הגר"א (שיר השירים ב, ח): וביציאת מצרים הוא התחלת כל הגאולות. [וכ"כ שם - פרק ו, פסוק י].

וכ"כ הגר"א חבר (פתיחה להגדה של פסח - יד מצרים): "ותראה היאך שורש הכל הוא ענין יציאת מצרים, שהיה ראשית תיקון האומה הנבחרת בכל מדרגות העליונות שירשו אז לזרעם אחריהם, ואפילו בזמן הגלות נשאר רשימו מכל אלו, והוא יתברך חופף עליהם בכל עת לשמרם ולהביאם אל השלימות הגדול באחרונה, ומזה הטעם נצטוונו לזכור יציאת מצרים בכל יום... ואפילו לעת"ל לא תעקר יצי"מ ממקומה, ואמרו י"ל ימי חי"ך - לרבות ימות המשיח, מאחר שכל המעלות שנקבל אז הכל בא מהתחלה זאת, ע"י יציאת מצרים שהוא השורש לכולם". עכ"ל.

וביאר בספר "זמן שמחתינו" (עמוד סג-ד. להג"ר דוד כהן שליט"א ר"י חברון): "זה מבואר בגמ' ברכות יב ב: ... אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל לו.

ומבואר דשורש הגאולה העתידה נמצאת כבר ביציאת מצרים, ולפיכך לע"ל תהיה הגאולה העתידה עיקר ויציאת מצרים בבחינה טפילה לה, כיון שכבר תגיע הגאולה לידי שלימותה". עכ"ד.

הפקידה אשר תהיה בעתיד - פקדתי עתה בגאולת מצרים

עפ"י היסוד שנתבאר, ביאר המגיד מדובנא ("אהל יעקב" פרשת בשלח ופרשת מסעי) את הכתוב (שמות ג, טז) "פקד פקדתי", ובדברי המדרש (שמו"ר ג, ח): "פקוד להבא פקדתי לשעבר", "כלומר הפקידה אשר להיות בעתיד פקדתי עתה בגאולת מצרים...".

כן הדבר בנסים הראשונים שעשה יתברך, כי כבר אמר שלמה המלך ע"ה "ידעתי כי כל אשר יעשה האלקים הוא יהיה לעולם" (קהלת ג, יד) ר"ל כל דבר נסיוי הבא לכלל הויה ואל המציאות - תתמיד סגולתו לעולם... ואחר שיתחדשו הנסים ויצאו מן הכח אל הפועל יהיה נקל אל הדור האחרון להשיגם.

.. וכן את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניהם, [ולעתיד לבא כתוב] "והחרים ה' את לשון ים מצרים והניף ידו על הנהר בעים רוחו גו' והדריך בנעלים והיתה מסלה לשאר עמו גו'" (ישעיה יא, טו-טז), ומתי היה התחדשות הנס הזה, הלא עתה בעת צאת ישראל ממצרים אז היה נעשה ונגמר כל החתונה אשר תהיה בימים הבאים עלינו לטובה, הכל נגמר בעת גאולת מצרים... וכמאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז, טו), כלומר כי לעתיד לא יחדש יתברך נס חדש, רק אותם הנסים אשר נעשו לפנינו בגאולת מצרים ישוב יתברך לעשות אותם אלינו". עכ"ד המגיד מדובנא. ("אהל יעקב" פרשיות בשלח, מסעי).

האמונה ביציאת מצרים - שורש לאמונת הגאולה העתידה

וכמו שבגאולת מצרים טמונה הגאולה האחרונה בפועל, כלומר שהגאולה האחרונה תתבצע בפועל מכח גאולת מצרים - כך גם בגאולת מצרים טמון הגאולה האחרונה באמונה, כלומר שבגאולת יציאת מצרים טמון הכח של האמונה בגאולה האחרונה, שכאשר מתחזקים באמונה של גאולת יצי"מ - מכח זה מתחזקים ג"כ באמונה בגאולה האחרונה, וכמו שכתב הסמ"ק מצוה א: "ובזה תלוי מה שאמרו חכמים (שבת לא, א) ששואלין לאדם לאחר מיתה בשעת דינו ציפית לישועה, והיכן כתיב מצוה זו, אלא ש"מ בזה תלוי, שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים, דכתיב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ועל כרחין מאחר שהוא דיבור (- כלומר מאחר שנאמר בתור ציווי), הכי קאמר, כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם, כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלהיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם".

וביאר בספר "זמן שמחתינו" (עמוד סג - ד. להג"ר דוד כהן שליט"א ר"י חברון) וזה לשונו: "ומבואר בדבריו דגאולת מצרים היא השורש והיסוד לגאולה העתידה, ומש"ה ציווי הציפיה והאמונה בגאולה העתידה, בא מתוך ציווי האמונה ביציאת מצרים, שכשם שמצוה להאמין ביציאת מצרים שהיא תחלת גאולתן של ישראל, כך יש מצוה להאמין ולצפות לגאולה העתידה, שהיא הגמר והשלימות של גאולתן של ישראל". עכ"ד.

(מיכה ז, טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. וביאר רמ"ד וואלי (תהלים סו, ה) "שעתיד הקב"ה לעשות לישראל הנסים עצמם שעשה עמם בצאתם מארץ מצרים... וכשם ששמחו ישראל באותם הנסים שנעשו להם בצאתם מארץ מצרים ואמרו שירה עליהם, כך נשמח אנחנו ונאמר שירה על אותן הנפלאות שיראה אותנו השי"ת בזמן הגאולה".

קיבוץ גלויות שע"י משיח בן דוד - חזרה על קיבוץ גלויות שהיה ביציאת מצרים

וכע"ז נאמר בישעיה (יא, י - יב) "והיה ביום ההוא שרש ישי [- משיח בן דוד] אשר עמד לנס עמים אליו גוים ידרשו והיתה מנחתו כבוד. והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרים ומפותרוס ומכוש ומעילם ומשנער ומחמת ומאיי הים. ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ".

ולשון הכתוב "יוסיף ה' שנית ידו" משמע שכבר היה פעם ראשונה קיבוץ גלויות.

ולפי פשוטו של מקרא מדובר על משיח בן דוד שמקבץ את עשרת השבטים, לאחר שהתקבצו שני השבטים ע"י משיח בן יוסף, ועל כך אומר הכתוב שאחר שכבר היה פעם ראשונה קיבוץ גלויות לב' השבטים ע"י משיח בן יוסף, יהיה פעם שניה קיבוץ גלויות, ע"י משיח בן דוד שיקבץ את עשרת השבטים (עיי"ש בפירוש הגר"א ומהר"י קארו, וב"מאמר הגאולה" עמוד נח במהדורת "מכון רמח"ל").

אמנם חז"ל דרשו את הפסוק באופן אחר וזה לשונם: "יוסף, ע"ש שעתיד הקדוש ברוך הוא להוסיף ולגאול את ישראל ממלכות הרשעה - כשם שגאל אותם ממצרים, דכתיב (ישעיה יא) והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו וגו' וכל הענין". (שמות רבה א, ה).

כלומר, שפעם ראשונה היה קיבוץ גלויות ביציאת מצרים, ועל כך הבטיח הקב"ה שבגאולה האחרונה יהיה פעם שניה קיבוץ גלויות על ידי משיח בן יוסף (ועל שם כך הוא נקרא יוסף).

ובמקו"א ביארו בפרטות שהוא חזרה על הקיבוץ גלויות שהיה במצרים. וכך אמרו (ילקוט מסעי רמז תשפ"ו): "ויסעו מרעמסס. אמר הקב"ה לישראל: כשהייתם במצרים מהלך ארבעים יום הייתם מפורדים בה, וכנסתי אתכם לשעה קלה לרעמסס, ועכשיו אתם מפוזרים בכל הארצות, אני אקבץ אתכם, שנאמר: והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו".

וכן בהמשך הכתוב שם (ישעיה יא, טו) משווה את הגאולה העתידה ליציאת מצרים: "והחרים ה' את לשון ים מצרים [לייבשו] והניף ידו על הנהר [לייבש את נהר פרת] בעים רוחו [בחוזק רוחו] והכהו לשבעה נחלים [לשבעה גזרים] והדריך בנעלים [וידריך בתוכו את הגלויות של עשרת השבטים שיעברו ביבשה]. והיתה מסלה [יבשה סלולה בתוך המים] לשאר עמו אשר ישאר מאשור כאשר היתה לישראל ביום עלותו מארץ מצרים".

ובזה ביאר רמ"ד וואלי את הכתוב (תהלים סו, ו) "הפך ים ליבשה", וכן יהפוך [לעתיד לבא, וזהו שממשך] "בנהר יעברו ברגל" [לשון עתיד], כמו שעברו את הירדן בימי יהושע. עכ"ד.

גאולת מצרים כגחלת - והגאולה האחרונה יוצאת ממנה כשלהבת מהגחלת

ולא זו בלבד שמה שהיה ביציאת מצרים - חוזר ונשנה בגאולה האחרונה, אלא שכל מה שנמצא בגאולה האחרונה - כבר נגזר ונמצא בתוך גאולת מצרים, שגאולת מצרים היא כמו הגחלת, והגאולה האחרונה היא כמו השלהבת היוצאת ממנה, כמ"ש הרמח"ל בכמה מקומות [והובאו בגליון זה ב"מענינא דיומא"].

וכך מבואר בדברי חז"ל בזה"ק ויקהל (רטז, ב): "בשעתא דנפקא שכיתתא בגלותא דמצרים - תבעת מקודשא בריך הוא דיפרוק לה השתא ד' זמני, דאינון ד' גאולות, לקבל (- כנגד) ארבע גלויות... ובההיא שעתא קיימא ואתפרקת ארבע גאולות בההיא יציאת מצרים (- ובאותה שעה עמדה ונגאלה ארבע גאולות, באותה יציאה שיצאו ממצרים)... וכלהו [- כל הד' גאולות, כלולים] בההיא יציאת מצרים".

מדברי רבותינו

הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצוק"ל (חלק ב) 1

הארץ נשארה שממה, גנזה במעבה האדמה את רב טוב הצפון בה, וכאלפים שנה תחכה לבני ציון היקרים.

ישראל הוא זמורת זו בכל חלקי התבל ואין ארץ אחרת קולטתו, נושא וסובל גם כהיום הזה השנאה הפראית והרדיפות הנוראות הגזירות ההריגות הטביחות והשרפות...

וכצרת היהודים בארץ לא להם, כן גם "צרת היהדות" בסביבה זרה המבלבלת את עולמם הפנימי, והנחשלים שהם חסרי אונים וחסרי רוח התורה, מזניחים את מצוותיה פעם מאונס ופעם ברצון. עמ' 39 - 41.

השאיפה והרוח עוז לכבוש את הארץ - תלויה בבטחון בגבורתו העצומה של הקב"ה, ובאהבתו העצומה את ישראל

ויאמר משה אל העם באתם עד הר האמורי אשר ה' אלקינו נתן לנו. ראה נתן לך ה' אלקיך את הארץ, עלה רש כאשר דבר ה' אלקיך אבתיך לך אל תירא ואל תחת" (דברים א)... חליפות ותמורות כאלה אינן חלות אלא על ידי שלש סגולות נפשיות: לב מלא עוז ושאיפה למעלה. רצון כביר שיסודתו ברוח טהורה ודעה זכה. אמונה ובטחון בקל עולם אדון כל הארץ ומושל בכל העמים, שהראה לנו ניסים ונפלאות אשר עין לא ראתה כאלה מיום ברוא ה' את האדם על הארץ. הוציאנו ממצרים במסות באותות ובמופתים, בקע לנו את הים, פרש עלינו ענני כבוד, הוריד המן והגיז סיעות שלווים לנו לאכלה, הוציא לנו מים מסלע... ועל כל אלה הנחיל לנו כבוד עולמים בממשלת הרוח, בהגלותו עלינו על הר סיני ודבר עמנו פנים בפנים ונתן לנו את תורתו לעבדה ולשמרה בארץ אבות - הוא יראנו גם עתה נוראות כאלה אשר לא ראתם עוד עין בן תמותה מעולם, ויכניע תחתנו את הגוים, וינחיל לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו לתת לנו.

"עלה רש" שכל אתערותא דלעילא צריכה איתערותא דלתתא, ותשועת ה' מלמעלה כפי ההזדמנות אליה מלמטה.

המרגלים ודורם שכחו את השי"ת בעל בריתם שנלחם להם במצרים - והביטו רק על דרכי הטבע

אחריתה של המשלחת הזאת הוכיחה על תחלתה. בחזירתה נודע שכמעט כל חבריה - יצאו מהם רק יהושע וכלב - לא היו בעלי אמונה עמוקה ומוצקה. התורה עוד לא חסמה אותם על סדנה, ולא נתנה בהם כח של גבורין יהודאין, שאינם באים לידי רפיון רוח ומורך לב אף בהיותם המעט בין הצר הצורר אותם. הם העריכו את מערכות ישראל מול מערכות האויב באמת המדה של מלחמת חושים, של שיעור קומה ומספר גולגולותיהם של לגיונות ישראל לעומת לגיונות הכנענים, מבלי חשוב בחשבונם את בעל בריתם אלקי עולם הנלחם להם את מלחמותיהם. ובשובם מקץ ארבעים יום אל שולחיהם הפחידו אותם בהרצאתם על התיור, באמנם: אמנם טובה היא הארץ, אפס כי לא נוכל לרשתה, וכיבושה הוא דבר מן הנמנע...

בני ישראל אחרי שמעם את הדברים האלה חשבו את כיבוש הארץ מהם והלאה, כאילו נשכחו מהם מפעלות הקב"ה אשר פדה אותם מתחת יד פרעה ומתחת יד מצרים...

דור המדבר נפל פחד עמי "הארץ" עליו, ולא קמה בו רוח לעשות כדבר ה'... "כי לא האמינו באלקים ולא בטחו בישועתו" (תהלים עח, כב). וכאשר הקריב גרגיאל היוני עם מחנה עצום איש איש לבוש שריון קשקשים וגם פרשים וכולם מלומדי מלחמה, השמיע יהודה המכבי את אנשי צבאו הדברים האלה: "ויאמר יהודה אליהם אל תיראו מפני המונם ואל תחפזו מפני רב כחם, זכרו נא את אבותינו אשר הצילם ה' על ים סוף ברדף פרעה אחריהם ברכבו ובפרשיו. קומו נא ונצקע אל ה' אלקינו לתת לנו חסד ורחמים, ויזכר את בריתו אשר כרת את אבותינו, וישמיד את כל החיל הזה לעינינו למען ידעו העמים כלם כי הוא ה' האלקים הפדה את עמו ישראל מכל צרותיו..." (חשמונאים א, ט). עמ' 42 - 48.

כיבוש א"י היא מלחמת מצוה ויש להתכונן אליה כראוי

לפני מותו זירז משה את יהושע על כבוש הארץ... גם צוה את בני ישראל שיטו אוזן לכל אשר ידבר אלהם יהושע, שהגיעה שעתו להיות להם למנהיג ולמורה צדק ועודד את רוח העם שלא תפול עליהם אימתה ופחד מפני עמי "הארץ", מפני שמלחמתם עמהם אינה מלחמת הרשות של התאבקות כחות איתנים, אך מלחמת מצוה היא אשר נצטוו עליה מפי הגבורה, יען שבכבוש הארץ והתאחזותם בה תתקדש בקדושה של מעלה, ותהיה מרכז העולם המוסרי בקבוע ה' את משכנו שם. עמ' 61.

הכרת הגויים בזכותינו על ארץ ישראל - תלויה בהכרתנו בתוקף קדושתה כאשר תקיף התנועה את כל העם, כשהוא תקיף באחדותו ומרגיש בכל בתי נפשו ההכרה הנכונה, שתכליתה של "שיבת ציון" אינה מחמת "צרת היהודים" לבד (א.ה. לברוח מהאנטישמיות ושואת חו"ל), אך שם צוה ה' את הברכה בחיי היהודים בתור עם ישראל - וראו אז גם כל עמי הארץ כי שם ה' כתוב וחתום על השטר שיש לנו על האדמה הזאת... מתוך ההקדמה.

השי"ת השמיענו בפתח תורתו, שהוא הנחילנו את ארץ ישראל - כדי שנהיה בטוחים בתשובתנו לאומות העולם

אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם וכו'. צפה הקב"ה מראש שעתידות הן האומות העולם לבה בטענה על בני ישראל שלסטים הם, ושלא כדין נטלו הארץ מהעמים אשר ישבו עליה ושלא במשפט התנחלו. עמד והשמיענו בפתח דבריו שבתשובתנו על תלונות הגוים יש לנו להשען על אבינו שבשמים אשר לו הארץ ומלאה, שהוא נטלה מהם ונתנה לנו, ומתת אלוקים אינה בטלה לעולם. מתוך ההקדמה.

האמונה בתנ"ך, וההתכחשות לברית הארץ - תרתי דסתר

ההודאה בספר הספרים והכפירה בברית אשר כרת ה' עם אבותינו על ירושת הארץ, שני דברים אלה המכחישים זה את זה, אם הם יוצאים מפי בני ברית אות היא על עניות הדעת של בני אדם, אשר הגלות ושעבוד מלכויות השפילו את רוחם והפחיתו את מדת הסתפקותם הנפשית, והם מסתפקים בחיים שיש בהם נושה וכלימה וחלול שם ישראל - אך אם אין בהם שפיכת דמים וביזת הרכוש; ויש להם קורת רוח במצב ישראל בין העמים שיש בו חלאת האנטישמיות - אך אם אין בו שנאת ישראל מעשית של שוד ורצח²... מתוך ההקדמה.

שלא יגרע מנחלת יצחק לישמעאל אף במעט

כאשר ראתה שרה את ישמעאל בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק את בנה, וירע הדבר בעיניה, מיאאה פן בהיות ישמעאל הבכור וגדל ממנו בשנים, והיה אחרי מות אביהם יטול חלק בנחלת הארץ בראש. ותדבר

על לב אברהם כי ישלח אותו ואת אמו להתיישב בארץ אחרת "כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק"... כאשר אמר לו אלקים "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כי ביצחק יקרא לך זרע", ויקם אברהם וישלחה... תקפה עליו הגזירה שיצאה מפי הקב"ה שידונו בשלוחין ובגרושין, כדי שלא תסוב נחלת הארץ מיצחק בנו לזולתו ולא תגרע חלק ירושתו אף במעט. עמ' 11.

להוציא מלב הגויים את טעותם שיש להם זכות בארץ

לקיים את תוקף הדיבור כי ביצחק יקרא לך זרע שעליו חלה הבטחה לזרעך נתתי את הארץ הזאת ולהוציא מלבם של ישמעאל ויורשין אחריו שלא יעלה על דעתם כי על שם אביהם אברהם יקראו בנחלתם ושיש גם להם חלק בארץ - חזר הקב"ה והכריז גלוי לכל יושבי תבל ביחדו את הדיבור אל יצחק ויאמר אליו "גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך, כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל"... "אין צורך שיבטיח הקב"ה את יצחק שלא יעבור על השבועה שנשבע לאביו כי לא אדם הוא להנחם" (רמב"ן בראשית כו, ג ע"ש) אך כפל את ההבטחה ביצחק מפני ישמעאל אחיו, להודיע שביצחק ובזרעו יתקיים הברית ולא בישמעאל, וישלשה ביעקב מפני אחיו עשיו.

החוט המשולש לא ינתק - עם ישראל, תורת ישראל, וארץ ישראל

..מני אז, עם ישראל, תורת ישראל וארץ ישראל התלכדו, וחוט המשולש הזה לא ינתק עד עולם... אפילו בגלותם דבקים הם בני ישראל בענין האלוקי במרכז רוחניותם בארץ ישראל..

עדה היא הגלות על אדיקת האגוד הזה. הלא בצאת ישראל מארצו, קשה היתה הפרידה על הארץ על היהודים ועל היהדות, על שלשתם כאחד:

¹ מלוקט מספרו המקיף - "ארץ ישראל נחלת עם ישראל".

² כלומר שהם מסתפקים בכך שהגויים לא שודדים והורגים בנו, למרות שבצעם הימצאות עם ישראל בארץ אויביהם - מתחלל כבוד ישראל, וממילא מתחלל כבוד ה', וכמש"כ במסילת ישרים (פ"ט): "שהיה אי אפשר לכבוד העליון להתרבות - אלא בגאולתן של ישראל וברבוי כבודם, שזה תלוי בזה באמת".